

نگاهی اجمالی به فعالیت های تحقیقاتی مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

مقدمه

پس از آغاز جنگ ایران و عراق، دفتر سیاسی که از ارکان شورای فرماندهی سپاه به شمار می رفت، در اوایل سال ۱۳۶۰، بخش تاریخ جنگ را برای ثبت و ضبط وقایع جنگ و حفظ آن از تحریفات تأسیس کرد. کار تحقیقات این بخش با تمرکز بر تحولات جنگ آغاز شد، یعنی قسمت مزبور نخست، افرادی را تربیت می کرد، سپس نحوه ثبت و ضبط وقایع را به آنها تعلیم می داد و در نهایت، آنها را برای گردآوری اطلاعات به مناطق جنگی و عملیاتی اعزام می کرد.

این افراد محقق که بعدها راوی نامیده شدند، در مناطق عملیاتی، مناسب با مأموریت خود در قرارگاه، لشکر، تیپ یا گردان مشغول به کار می شدند. ضبط جلسات فرماندهی، مصاحبه، شنود و ضبط بی سیم فرماندهی، تهیه گزارش از عملیات ها و ... از جمله مسئولیت های راویان جنگ بود. آنها پس از تهیه و تکمیل مطالب خود، اطلاعات مکتوب و ضبط شده خود را به تهران منتقل و آنها را تنظیم می کردند. در حال حاضر، دستاوردهای راویان به صورت سند، دفترچه راوی، پیاده شده نوار و ... که جزء منابع دست اول تحقیقات جنگ به شمار می روند، موجود است.

در سال ۱۳۶۳، قسمت تاریخ جنگ در حوزه فرماندهی کل سپاه، مستقل و بنام مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ شروع به فعالیت کرد. از این پس برنامه های مرکز طبق روال گذشته تا مدتی بعد از پذیرش قطع نامه ۵۹۸ و برقراری

آتش بس ادامه یافت.

در سال ۱۳۷۰، فرماندهی کل سپاه حکمی را صادر کرد که بر اساس آن، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، مرکز اسناد جنگ معرفی شد. با صدور این حکم مرکز مطالعات یک گروه پنجاه نفره را برای جمع آوری اسناد و اطلاعات جنگ تشکیل داد این گروه فعالیت خود را از رده های کلان (قرارگاهی) گرفته تا تیپ و گردان آغاز کرد. هم چنین، جمع آوری اسناد و گزارش های وزارتخانه ها و نهادهایی مانند وزارت خانه های خارجه، کشور، دفاع، ارشاد و اطلاعات، خبرگزاری جمهوری اسلامی و استانداری ها ... که به نوعی درگیر مسائل جنگ بودند نیز، در دستور کار این گروه قرار گرفت. آنها طی ده سال، چند میلیون سند را بررسی و بیشتر از چهارصد و پنجاه هزار سند را انتخاب کردند که امروزه، اساس و محور همه تحقیقات جنگ را تشکیل می دهند.

تلاش های مرکز مطالعات برای جمع آوری اسناد و اطلاعات هنوز ادامه دارد. همه این تلاش ها در راستای نزدیک تر شدن به فهم دقیق تر تحولات بعد از انقلاب، به ویژه جنگ انجام می شوند.

مرکز مطالعات نیز با توجه به حجم بالای داده ها و اطلاعات، محور فعالیت های پژوهشی خود را بعد از قطع نامه ۵۹۸، تکمیل تحقیقات مربوط به جنگ هشت ساله و تدوین کتب و جزوه ها و گزارش های مربوط به این دوره از تاریخ انقلاب اسلامی ایران قرار داد.

بعد از این مقدمه کوتاه در چند بخش، به فعالیت های پژوهشی و تحقیقاتی مرکز مطالعات می پردازیم.

الف) تحقیقات بنیادی

این محث به اساسی ترین تحقیقات مربوط به حوزه جنگ و معرفی آنها می پردازد.

۱) روزشمار جنگ ایران و عراق

مجموعه بزرگ روزشمار جنگ ایران و عراق به منزله مهم ترین فعالیت مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه، شامل پنجاه و هفت عنوان کتاب از ۲۲ بهمن ماه سال ۱۳۵۷ تا ۲۷ تیر ماه سال ۱۳۶۷ (روز پذیرش قطع نامه ۵۹۸ از سوی ایران) را دربرمی گیرد.

این مرکز در طرح تحقیقاتی روزشمار جنگ ایران و عراق، با اتکاء به تحقیقات میدانی و نیز تحقیقات کتابخانه ای وسیع، در پی پاسخ بدین پرسش هاست که جنگ چرا و چگونه آغاز شد؟ تداوم یافت و پایان پذیرفت؟ شیوه ارائه روزشمار جنگ به نحوی است که ترکیب ارزش ها و بی طرفی را ممکن می کند در این روزشمار، هم ارزش های مورد نظر جنگ با صراحت بازگو می شود و هم مطالب به گونه ای از منابع متعدد ارائه می گردد که آزادی خواننده را در قضاوت و تحلیل محدود نکند. مجموعه بزرگ روزشمار جنگ ایران و عراق در نخستین طراحی به بیست عنوان تقسیم شد، ولی پس از تدوین چند جلد،

مشخص گردید که از نظر حجم و موضوع، هر یک از این عنوان ها چندین جلد را دربرمی گیرد، به همین علت در طراحی اولیه تجدید نظر و در نتیجه، این مجموعه به پنجاه و هفت عنوان مستقل تقسیم شد که هر یک عنوان و شماره خاص خود را داراست.

از نظر ساختار متن، هر کتاب به روزها تقسیم بندی شده و هر روز به مثابه یک فصل است که خود مجموعه ای از گزارش ها را شامل می شود که هر یک از آنها، دربرگیرنده یک یا چند خبر و تحلیل مربوط به رخداد های همان روز است که با شماره ای از گزارش های قبل و بعد تفکیک شده است.

این مجموعه که در نهایت در حدود شصت هزار صفحه ارائه خواهد شد، کلیت یکپارچه ای از جنگ است که بی گمان بخش درخور توجهی از اطلاعات مورد نیاز محققان را حتی اگر با نیازهای مختلف بدان مراجعه کرده باشند در زمینه های سیاسی و نظامی جنگ پاسخ خواهد داد.

باید یادآور شد که تاکنون، نه جلد از این مجموعه منتشر شده است، ده جلد در مرحله ویرایش محتوایی و چهارده جلد نیز در مرحله تحقیق و تدوین است. تلاش مرکز مطالعات تقدیم مجموعه کامل روزشمار جنگ ایران و عراق به عنوان هدیه ای به بازماندگان راه ایثار و فداکاری است.

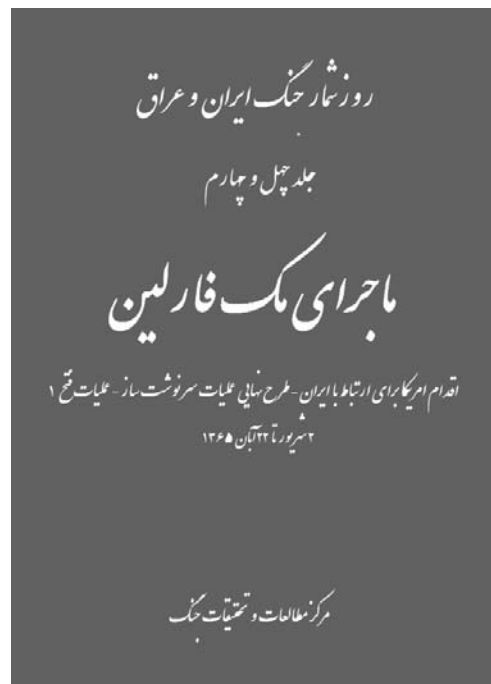
۲) اطلس جنگ

سابقه تهیه و تدوین اطلس جنگ ایران و عراق به سال ۱۳۶۸ می رسد. بدین صورت که نخست، طرح های اولیه با همکاری اداره جغرافیای ارتش و با استفاده از منابع جمع آوری شده در طول جنگ آماده و سپس، با استفاده از نقشه ها، نمودارها و استخراج آمار و اطلاعات به تهیه اطلس پرداخته شد. البته، باید یادآور شد که تهیه متن اطلس نیز با بهره گیری از نتایج پروژه های دیگر (مانند روزشمار، بازسازی کالک های عملیاتی، پروژه های احیای منابع و ...) تکمیل می شود.

در اطلس، عناصر مهم و پایه ای مانند محیط جغرافیایی، دوره زمانی، اطلاعات مربوط به آن دوره و تحولات تاریخی، ارکان تحقیق را تشکیل می دهند که در اطلس های جنگ ایران و عراق نیز، در نظر گرفته شده اند.

این اطلس به دو نوع تقسیم می شود.

۱) اطلس بزرگ جنگ ایران و عراق که نخستین تجربه مرکز

یگان هاست.

اسناد مورد بحث در این پروژه به پیاده شده نوارهایی مربوط است که راویان مرکز مطالعات در زمان جنگ تهیه کرده‌اند. البته، این نوارها پس از پیاده شدن و مراحل مختلف آماده‌سازی، صحافی می‌شوند و از سوی بخش احیای منابع صوتی در اختیار شورای مشروح مذاکرات قرار می‌گیرند. در حال حاضر، این پروژه در مرحله گزینش اسناد است که در آینده‌ای نه چندان دور، به صورت کتاب منتشر خواهد شد.

البته، باید یادآور شد که انتشار مشروح اسناد مذاکرات جنگ برای دو سطح آرشو و استفاده عمومی در نظر گرفته شده است که پس از انتشار، در اختیار همه محققان قرار خواهد گرفت.

ب) اطلاع‌رسانی

مرکز مطالعات پس از سال‌ها تلاش در امر تحقیقات، موفق شده است مدارک و منابع مهمی از جنگ را در ابعاد نظامی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جمع‌آوری کند که در حال حاضر، در اطلاع‌رسانی مرکز مطالعات نگهداری می‌شوند. از آنجایی که اسناد جمع‌آوری شده بسیار متنوع و گسترده‌اند، اطلاع‌رسانی مرکز در حال تکمیل، بهینه‌سازی و طبقه‌بندی آنهاست. هدف از اطلاع‌رسانی این است که محققان و مراجعان بتوانند با بهترین و آسان‌ترین روش به

مطالعات در این زمینه است و فشرده نبردهای زمینی را دربرمی‌گیرد، و بحثی از نبردهای هوایی، دریایی یا جنگ شهرها در آن مطرح نمی‌شود.

برای تهیه این اطلس نخست، اطلاعات مربوط به هر عملیات تهیه و سپس نقشه‌های منطقه نیز متناسب با موقعیت زمانی ترسیم و در نهایت، عکس‌ها انتخاب می‌شوند.

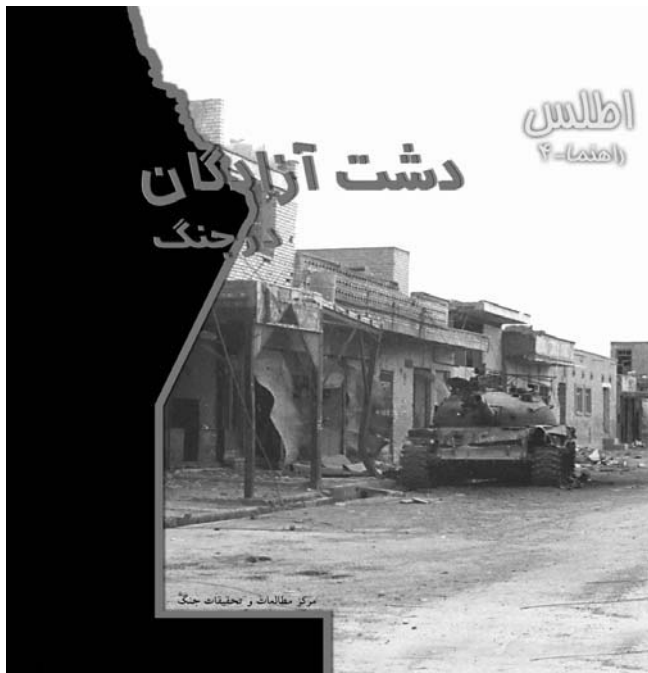
در این اطلس، مجموع سی و هفت عملیات مورد توجه قرار گرفته و سعی شده است تا با ارائه اطلاعات کامل آماری از تعداد نیرو، منطقه، استعداد قوای دو طرف، خسارات، هدف از عملیات و ... مجموعه فشرده‌ای از هر عملیات ارائه شود.

۲) اطلس راهنما نمونه دیگر فعالیت‌های مرکز مطالعات در زمینه انتشار اطلس است که راهنمای استان‌ها و شهرهای جنگ‌زده است که بازدیدکنندگان و علاقه‌مندان به موضوعات جنگ می‌توانند با استفاده از آن با مناطق و تحولات جنگی آشنا شوند.

مجموعه اطلس راهنما نمونه قابل استفاده‌ای برای عموم است که در قالب اطلاعات متنوع ارائه می‌شود و علاقه‌مندان می‌توانند با مطالعه و دیدن آن با محورهای تهاجم دشمن و مناطق مقاومت نیروهای خودی تا عقب‌راندن متجاوزان آشنا شوند. البته، اطلس راهنما با دو عنوان و برای دستیابی به دو هدف منتشر می‌شود: ۱) اطلس راهنمای مناطق مانند خوزستان که در آن، محور بحث بر عملیات و حوادث مهم نظامی است؛ ۲) اطلس راهنمای شهرها که در آن، یک شهر در دوران جنگ هشت ساله مورد تحقیق قرار می‌گیرد، یعنی این که تمامی وقایع نظامی مربوط به یک شهر را در دوران جنگ استخراج می‌کند و سپس، به پیاده کردن آن با نقشه و نمودار می‌پردازد که از آن جمله می‌توان به اطلس راهنمای خرمشهر اشاره کرد.

۳) مشروح مذاکرات جنگ

مرکز مطالعات برای استفاده بهتر و بیشتر از اسناد موجود در این مرکز پروژه‌ای را در نظر گرفته که موضوع آن گفت و گوهای فرماندهان جنگ درباره موضوعات محوری یک عملیات مانند طرح مانور، مهندسی، تصمیم‌گیری نهایی ... در دو سطح قرارگاه خاتم و قرارگاه

منابع و اسناد مورد نظر خود دست یابند.

در حال حاضر، به دو شیوه به مراجعه کنندگان خدمات ارائه می شود. یکی از طریق سایت اینترنت به نام کتابخانه تخصصی جنگ www.ciw8.net انجام می شود که تاکنون، بیست و هفت هزار صفحه مطلب از انتشارات مرکز مطالعات و دوره عالی جنگ در آنجا آماده بهره برداری است و دیگری از راه مراجعه محققان به بخش اطلاع رسانی مرکز مطالعات است که افزون بر خدمات آرشیو و رایانه، حدود هفت هزار جلد کتاب نیز در این بخش موجود است.

برای آشنایی بیشتر با پژوهش های مرکز و فعالیت بخش اطلاع رسانی به پروژه های فعال این مجموعه اشاره می کنیم.

۱) اسناد سازمان ملل

مجموعه اسناد سازمان ملل شامل تمامی مصوبات شورای امنیت و مجمع عمومی و نامه های ثبت شده دو طرف جنگ در دبیرخانه سازمان ملل درباره جنگ ایران و عراق از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۰ است که ۱۵۰۰ سند را در بر می گیرد. این اسناد به ترتیب شماره دبیرخانه متکی و به تاریخ هر روز تهیه و ترجمه و در قالب سالانه، دسته بندی شده اند. کار ترجمه این اسناد از سوی مرکز مطالعات پایان یافته است و در حال حاضر، مراحل آماده سازی برای استفاده محققان چه در سطح مرکز مطالعات و چه محققان سیاسی - نظامی بیرون از مرکز را می گذرانند و امید است که در آینده نزدیک، به صورت کتاب منتشر شوند تهیه فهرست تفصیلی از اسناد از جمله کارهای مهمی است که مدیریت بهره دهی مرکز روی این مجموعه انجام داده است.

۲) احیای منابع صوتی و تصویری

احیای منابع، یعنی بازسازی و بهینه سازی منابع موجود به نحوی که قابل بهره برداری باشند.

منابع موجود را بیشتر نوارهای ضبط شده راویان مرکز در قرارگاه ها و یگان ها تشکیل می دهند. این نوارها در مجموع بیش از سی هزار کاست اند که حدود ۳۰ درصد آنها پیاده شده و بین ۱۵ تا ۲۵ درصدشان آماده سازی و صحافی شده اند.

تصمیم مرکز این است که در آینده، تمامی نوارها را به صورت مکتوب و صحافی شده آماده کند. البته، باید یادآور شد که بعد از مرحله آماده سازی و

صحافی، این منابع به شورای مشروح مذاکرات تحویل داده می شوند تا مراحل بعدی در آنجا پی گیری شود. احیای منابع تصویری شامل فیلم و عکس نیز از اقدامات درخور توجه مرکز است. جمع آوری عکس ها را یگان ها، افراد و عکاسان حرفه ای بر عهده داشته اند که تاکنون بیست هزار عدد از آنها اسکن شده اند. هم چنین قرار است که حدود ۱۲۰۰ ساعت فیلم نیز با شناسنامه و مشخصات کامل به صورت CD آماده شوند.

۳) گزارش عملیات

گزارش های عملیات، مجموعه اطلاعاتی از مراحل مختلف و عوامل مؤثر در یک عملیات اند که بر اساس اسناد و یادداشت های راویان (دفتر راوی) و نوارهای ضبط شده از جلسات فرماندهی، نوشته شده اند.

این گزارش ها تمامی فعالیت های مربوط به یک عملیات از جمله طرح مانور، شناسایی، مهندسی، نتایج عملیات و ... را دربر می گیرند.

باید یادآور شد که گزارش های مزبور در سطوح قرارگاه مرکزی خاتم الانبیا و قرارگاه اصلی کربلا، نجف، قدس، حمزه و یگان ها و گردان ها تهیه شده اند. مجموعه این اطلاعات و گزارش ها به دلیل نواقص موجود برای عموم محققان قابل استفاده نیستند؛ بنابراین، مرکز تصمیم گرفته است تا تمامی آنها را تصحیح و نواقصشان را برطرف کند. در مرحله طراحی این پروژه، بیش از ۹۸۰ جلد گزارش

گزارش اجمالی سی و هشت عملیات بزرگ

(جنگ ایران و عراق)
مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ

آفت زدایی، مرمت، نظافت و گردگیری...؛ و (د) سرویس دهی: خدمات و سرویس دهی به محققان و مؤسسات طرف قرارداد با مرکز مطالعات از جمله فعالیت های مهم آرشیو است.

آرشیو در دو بخش رایانه ای و غیررایانه ای به محققان سرویس می دهد. در بخش رایانه ای، منابع از جمله اسناد نظامی، نوار، منابع سیاسی، عکس، نقشه و ... بر روی سی دی ارائه می شود.

در بخش غیررایانه ای یا کتابخانه ای نیز، منابع سیاسی و نظامی مانند روزنامه ها، مجلات، بولتن ها، مشروح مذاکرات مجلس و ... نگهداری می شوند.

۵) سایت جغرافیا- کالک ها و نقشه ها

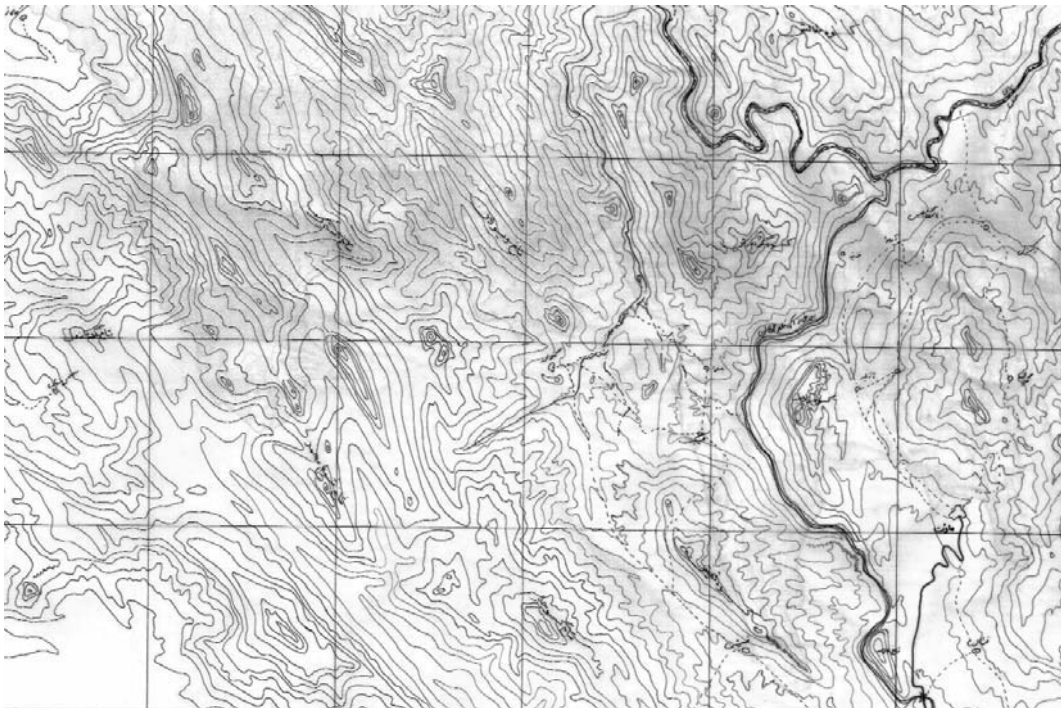
منظور از احیای کالک ها و نقشه ها، بازسازی نقشه های مناطقی است که در دوران جنگ تحمیلی تحرکات نظامی و عملیاتی روی آنها انجام گرفته است و زمین برای مدتی از وضعیت طبیعی پیش از عملیات خارج شده است، یعنی هنگامی که قرار است روی زمین طبیعی عملیات شود، متناسب با آن عملیات خاکریز بنا شده و به طور کلی، زمین تسلیح می شود. این روند تغییر و تحول در طول دوران جنگ ادامه دارد؛ بنابراین، برای هر دوره، به کالک (مجموعه اطلاعات درباره تغییرات روی زمین) و نقشه نیاز است.

عملیات شناسایی شده که در مرحله نخست، ۴۲ جلد آن مورد توجه قرار گرفته است. گزارش هایی که در دست بررسی و آماده سازی اند عبارت اند از: عملیات بدر، والفجر ۸، کربلای ۱، کربلای ۴، کربلای ۵ و والفجر ۱۰. در این مرحله، چند جلد آماده شده است و تا چند ماه دیگر، سایر جلدها نیز به بهره برداری خواهند رسید. با استعانت از حضرت حق و همکاری محققان مرکز تصمیم بر این است که تمامی ۹۸۰ گزارش آماده بهره برداری شوند.

۴) آرشیو

آرشیو مرکز مطالعات از جمله فعال ترین بخش های مرکز است که در دوران جنگ، در جمع آوری اسناد، منابع، گزارش ها و ... و در دوران بعد از جنگ، افزون بر جمع آوری، طبقه بندی و ساماندهی منابع، سرویس دهی به محققان و مراجعه کنندگان را نیز عهده دار بوده است. به طور کلی، فعالیت آرشیو در چهار محور خلاصه می شود:

- الف) ساماندهی: دسته بندی، ثبت و نگهداری؛ منابع و اطلاعات در راستای اصلاح ساختاری آرشیو؛
- ب) تأمین منابع: تهیه کلیه منابع مورد نیاز مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ و رفع نواقص اسناد و منابع؛
- ج) بهینه سازی: طبقه بندی اسناد و منابع، صحافی،

این تحقیقات می‌توانند شامل کتاب‌های توصیفی - تحلیلی، ادبیات جنگ و حتی بروشورهای سیاحتی باشند.

۱) کتاب‌های موضوعی

در راستای فعالیت‌های پژوهشی مرکز مطالعات، کتاب‌های موضوعی نیز در زمینه تحقیقات کاربردی اهمیت ویژه‌ای دارند. در مرکز، به آن دسته از تحقیقات کتاب‌های موضوعی اطلاق می‌شود که دربرگیرنده بررسی، تجزیه و تحلیل رخدادهای نظامی و سیاسی جنگ هشت ساله در ابعاد و موضوعات مختلف جنگ اعم از خاطرات، تحقیقات عملی، نبردها و ... باشد. البته، باید یادآور شد که پژوهش‌هایی از این دست شامل تألیف و ترجمه‌اند.

از زمان آغاز به کار مرکز مطالعات، پژوهش‌های موضوعی جنگ ایران و عراق فعال بوده است و تا کنون، این مرکز بیش از چهل عنوان کتاب را در زمینه‌های مورد نظر منتشر کرده است. هم‌چنین، ده‌ها عنوان کتاب نیز در مرحله تحقیق‌اند که در آینده به چاپ خواهند رسید. مجموعه شش جلدی سیری در جنگ ایران و عراق به طور کامل منتشر و در آن، جنگ به پنج دوره زمانی تقسیم و هر دوره در یک جلد گنجانیده شده است. جلد ۱: از خونین شهر تا خرمشهر، جلد ۲: خرمشهر تا فاو، جلد ۳: فاو تا شلمچه، جلد ۴: شلمچه تا حلبچه، جلد ۵: پایان جنگ، جلد ۶: آغاز تا پایان.

مجموعه پنج جلدی تجزیه و تحلیل جنگ ایران و

مرکز مطالعات کار عظیم احیای کالک‌ها و نقشه‌ها را از چند سال پیش آغاز کرده است. البته، با توجه به این که در دوران جنگ، قرارگاه‌های مختلفی درباره هر عملیات کالک و اطلاعات کامل از منطقه و عملیات تهیه کرده‌اند، این کار اندکی تسهیل شده است.

بنابراین، با ساخت بستر عمومی منطقه با روش دیجیتال در محیط GIS، نخستین گام برداشته می‌شود و به تناسب هر عملیات محدوده نقشه مشخص و به تناسب تغییرات زمین در عملیات‌های مختلف اطلاعات آن دوره روی نقشه در نظر گرفته می‌شود. در پایان نیز، با افزودن اطلاعات نظامی به آن نقشه‌ها برای بهره‌برداری آماده‌اند. در حال حاضر، مرکز مطالعات بیشتر این نقشه‌ها و کالک‌های عملیاتی را رایانه‌ای کرده است. باقی‌مانده نقشه‌ها نیز در دست اقدام است که در آینده نزدیک، به پایان خواهد رسید.

برای دسترسی محققان به این نقشه‌ها می‌توان با مشخص کردن موضوع، تاریخ حادثه یا نقشه عملیات، آن را در رایانه جست‌وجو کرد و بدین ترتیب، به راحتی در اختیار مراجعان قرارداد. باید یادآور شد که تمامی مراحل رایانه‌ای نقشه‌ها در محیط نرم‌افزاری GIS انجام می‌گیرد.

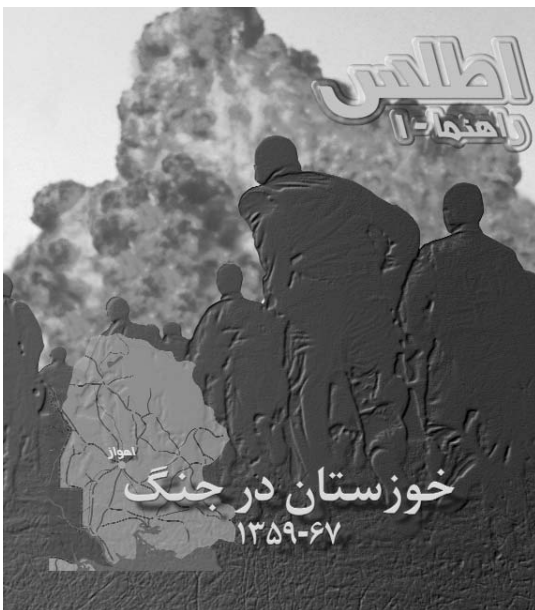
۶) دفاتر راوی

مجموعه یادداشت‌ها و گزارش‌هایی که راویان در زمان جنگ (چه در زمان عملیات و چه در زمان‌های دیگر از جمله صورت جلسات، مشاهدات و ...) تهیه کرده‌اند، به صورت منبع و سند دست اول تاریخ جنگ در مرکز مطالعات موجود است.

مرکز برای قابل استفاده کردن این مجموعه، آنها را بازنویسی و تایپ کرده است. البته، باید یادآور شد که بخش بیشتر این دفاتر به صورت سی‌دی درآمده است. با توجه به مجموعه ۱۴۰۰ نسخه‌ای دفاتر، مرکز مراحل آماده‌سازی آنها را می‌گذراند و تاکنون ۲۵۰ دفترچه را آماده انتشار کرده است که هر یک از آنها را در یک جلد به چاپ خواهد رساند.

ج) تحقیقات کاربردی

تحقیقات کاربردی به آن دسته از کتاب‌هایی اطلاق می‌شود که در تحقیق و تدوین آنها، از دستاوردهای تحقیقات بنیادی استفاده می‌شود و جزء منابع دست اول به حساب نمی‌آیند،

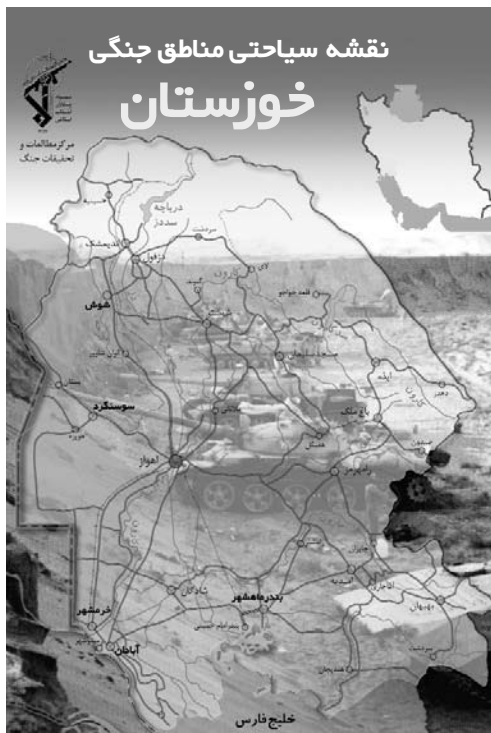
۲) ادبیات جنگ

طی چند سال اخیر، مرکز مطالعات افزون بر تحقیق در زمینه مطالعات توصیفی تحلیلی یا دیگر زمینه های جنگ، به حوزه ادبیات و هنر نیز توجه داشته و مأموریت یافته است تا اقداماتی را در زمینه ادبیات داستانی جنگ هشت ساله انجام دهد.

با توجه به علاقه خوانندگان به رمان و داستان، این نوع فعالیت ها بسیار موثر و کارساز خواهد بود. هرچند مرکز در این زمینه در آغاز راه است و بجز کتاب هایی مانند استقامت در مسیر؛ سینای شلمچه و ... کتاب دیگری را منتشر نکرده است، اما تصمیم دارد که به ادبیات جنگ بیشتر توجه کند.

۳) نقشه های سیاحتی مناطق جنگی

مجموعه نقشه های سیاحتی مناطق جنگی که تاکنون سه نمونه از آنها منتشر شده و در اختیار عموم قرار گرفته است، بیشتر با هدف آشنایی بازدیدکنندگان مناطق جنگی با جغرافیای منطقه، مهم ترین نقاط منطقه و وقایع مهم دوران جنگ در این مناطق تهیه شده اند. این بروشورها هم برای زائران و بازدیدکنندگان از مناطق جنگی و هم برای کسانی که طالب آشنایی مختصر با مناطق جنگی و عملیاتی هستند، قابل استفاده است.

عراق نمونه دیگری است که درس های آقای محسن رضایی در دانشکده فرماندهی و ستاد را شامل می شود تاکنون، سه جلد از آن منتشر شده است. جلد اول ریشه های تهاجم نام دارد که به علل و زمینه های تجاوز عراق به ایران پرداخته و موضوعاتی مانند علت آغاز جنگ، پیشینه روابط دو کشور، وضعیت نظام بین الملل و منطقه خلیج فارس، وضعیت داخلی ایران و عراق در آستانه جنگ و تمهیدات عراق برای آغاز تجاوز به ایران را بررسی کرده است. جلد دوم جنگ؛ بازیابی ثبات نام دارد که به تشریح ابعاد و ویژگی های هجوم سراسری عراق به خاک ایران و علل توقف آن و سرانجام، چگونگی بیرون راندن نیروهای متجاوز از ایران پرداخته است. تنبیه متجاوز عنوان سومین جلد است که محور بحث آن دلایل ورود رزمندگان به خاک عراق، استراتژی ها و تاکتیک های مورد استفاده آنها در تنبیه متجاوز است. جلد چهارم پایان جنگ و جلد پنجم درس ها و نتایج جنگ نام دارد.

در ادامه فعالیت های مرکز در زمینه کتاب های موضوعی می توان به انتشار کتاب هایی در زمینه عملیات های دوران جنگ اشاره کرد. هر جلد از سلسله کتاب هایی که با عنوان نبردها منتشر می شوند یکی از عملیات های مهم ایران علیه عراق را شرح و توصیف می کند. جنبه های طراحی، تاکتیک ویژه، تجهیزات و ابزار جنگی، پشتیبانی و بسیج مردمی، زمینه های سیاسی و اجتماعی و ... از جمله موضوعات مورد بررسی در سلسله کتاب های نبردها است.

نبرد فاو، نبرد العمیه، نبرد شرق بصره و ... از جمله این کتاب ها محسوب می شوند. افزون بر کتاب های منتشر شده در این زمینه، چهار جلد از مجموعه نبردها در حال تحقیق است و برنامه آینده مرکز انتشار تمامی عملیات های بزرگ به صورت کتاب های مجزا با نام نبردها است.

جنگ از نگاه دیگران مجموعه جدیدی است که مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ در دست تهیه دارد. این مجموعه ترجمه تعدادی از کتاب هایی است که کارشناسان نظامی خارجی درباره جنگ ایران و عراق تدوین کرده اند. هدف مرکز از این اقدام، اطلاع رسانی به علاقه مندان از نظرها و دیدگاه های کسانی است که خارج از صحنه نبرد، با استفاده از اطلاعات دریافتی از سازمان های اطلاعاتی، رسانه ها، خبرنگاران و ...، جنگ را بررسی، تجزیه و تحلیل کرده اند. مانند کتاب درس هایی از جنگ مدرن: جنگ ایران و عراق، نوشته آتونی کردزمن.

مرکز فصلنامه تاریخ جنگ را در زمینه مطالعات جنگ منتشر کرد.

هر چند این نشریه تنها هفده شماره منتشر شد و عمر آن تا سال ۱۳۷۷ بیشتر نیاید، اما در همین مدت کوتاه نیز، موضوعات، عملیات‌ها و اسناد بسیار مهمی را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داد.

فصلنامه امنیت ملی دومین نشریه مرکز مطالعات است که انتشار آن در سال ۱۳۷۸، آغاز و پس از سومین شماره در سال ۱۳۷۹ متوقف شد. فعالیت این فصلنامه در زمینه مباحث تئوریک امنیتی در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی بود که معمولاً مصاحبه با صاحب‌نظران و مباحث امنیتی در مورد مسائل روز و تعدادی مقاله را شامل می‌شد. مجله نگاه سومین مجله مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ سپاه است که انتشار آن از فروردین ماه ۱۳۷۹ آغاز و تا امروز ۲۹ شماره از آن منتشر شده است. مجله نگاه تحلیل و گزارش‌هایی را در زمینه مسائل نظامی - راهبردی منتشر می‌کند. قسمتی از مباحث طرح شده در این ماهنامه تئوریک است و قسمت دیگر که رویکردی عملی و کاربردی دارد به بررسی مباحث نظامی - استراتژیک می‌پردازد. در هر شماره از این ماهنامه، تحولات جاری نظامی و امنیتی و بررسی آنها از دیدگاه‌های مختلف مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. هدف از انتشار این نشریه غنی کردن ادبیات نظامی و راهبردی در بعد منطقه‌ای و بین‌المللی است، بدان امید که با طرح موضوعات و بررسی‌های به عمل آمده در راستای شفاف‌تر شدن مسائل این عرصه گام بردارد.

فصلنامه نگین ایران با موضوع مطالعات تخصصی جنگ ایران و عراق جدیدترین مجله‌ای است که از سوی مرکز مطالعات منتشر شده است. شماره حاضر دومین شماره آن است و همان‌طور که در مقدمه شماره پیش بیان شده است، تلاش نگین ایران در نخستین گام طرح پرسش‌هایی است که تاکنون از آنها غفلت شده یا کم‌تر مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته‌اند. در گام دوم نیز، کوشش خواهد کرد تا بدین پرسش‌ها، پاسخ‌های واقعی، منطقی، مستدل و علمی بدهد و تا حد امکان، در پاسخ به پرسش‌های تحقیقی از به‌کارگیری روش‌های غیرعلمی خودداری کند.

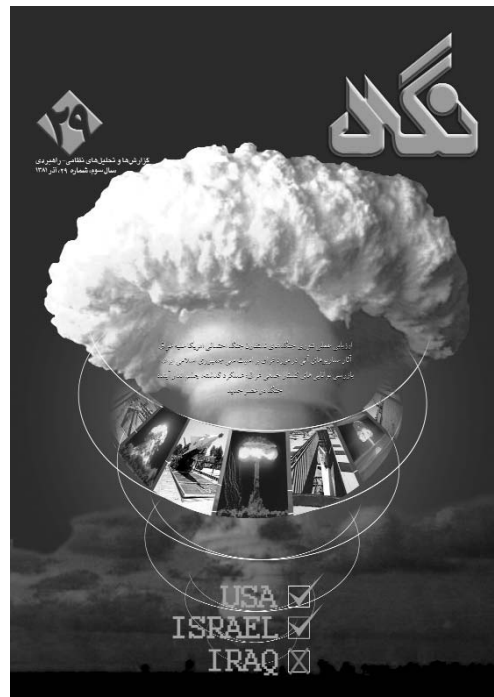
۵) انتشارات مرکز مطالعات

- روزشمار جنگ ایران و عراق
- (۱) جلد ۱: پیدایش نظام جدید؛
- (۲) جلد ۲: بحران در خوزستان؛

در بروشورهای مزبور، به چند موضوع توجه شده است. نخست، ارائه طرح و نقشه کل استان و تعیین مناطق درگیری؛ دوم ارائه تصاویر مهم‌ترین شهرها و نقاط استان مربوطه که مورد هجوم دشمن قرار گرفته‌اند و در پایان، معرفی عملیات‌های اجرا شده در این مناطق. از این مجموعه، تاکنون سه جلد به نام‌های خوزستان، کرمانشاه و خرمشهر منتشر شده است و ایلام، آبادان، شلمچه، کردستان و آذربایجان غربی نیز در مرحله آماده‌سازی‌اند. البته، باید یادآور شد که برنامه مرکز مطالعات برای آینده این است که نخست، به پنج استان مهم هم‌مرز با عراق (خوزستان، ایلام، کرمانشاه، کردستان، آذربایجان غربی) بپردازد و در مراحل بعدی، به همه مناطق ایران که به نوعی در جنگ اعم از پشتیبانی نیرو، شهدا، تدارکات و ... شرکت داشته‌اند.

د) نشریات مرکز مطالعات

مرکز مطالعات از آغاز تأسیس تا به حال، دغدغه انتشار نشریاتی را در زمینه‌های مطالعات جنگ ایران و عراق و مسائل امنیتی - نظامی داشته است، به‌ویژه با توجه به آماده‌سازی اسناد جنگ و احیای منابع و سایر فعالیت‌هایی که در این زمینه‌ها انجام می‌گرفت، خلأ نشریه‌ای در ساختار مرکز احساس می‌شد؛ بنابراین، در سال ۱۳۷۰، این

ابوغزاله)؛
 (۳۶) راهنمای عملیات.

- ادبیات جنگ

(۳۷) سینای شلمچه؛
 (۳۸) استقامت در مسیر؛ و
 (۳۹) نخل‌ها و آدم‌ها.

- نقشه سیاحتی مناطق جنگی

(۴۰) نقشه سیاحتی خوزستان؛
 (۴۱) نقشه سیاحتی کرمانشاه؛ و
 (۴۲) نقشه سیاحتی خرمشهر.

- نشریات ادواری

(۴۳) فصلنامه تاریخ جنگ؛ (که در ۱۷ جلد منتشر شده است)
 (۴۴) فصلنامه امنیت ملی؛ (که در ۳ جلد منتشر شده است)
 (۴۵) ماهنامه نگاه (که تاکنون ۲۹ جلد منتشر شده است)
 (۴۶) فصلنامه نگین ایران. (دومین شماره آن را در اختیار
 دارید)

(۳) جلد ۱۰: هجوم سراسری؛
 (۴) جلد ۱۱: هویزه، آخرین گام‌های اشغالگر؛
 (۵) جلد ۲۰: عبور از مرز؛
 (۶) جلد ۳۳: تجدید رابطه آمریکا و عراق؛
 (۷) جلد ۴۳: در تدارک عملیات سرنوشت ساز؛
 (۸) جلد ۴۴: ماجرای مک‌فارلین؛
 (۹) جلد ۵۰: اسکورت نفت کش‌ها؛

- اطلس جنگ

(۱۰) اطلس بزرگ جنگ ایران و عراق، فشرده نبردهای زمینی؛
 (۱۱) اطلس راهنمای خوزستان در جنگ؛
 (۱۲) اطلس راهنمای ایلام در جنگ؛
 (۱۳) اطلس راهنمای دشت آزادگان در جنگ.
 (۱۴) اطلس خرمشهر

- کتاب‌های توصیفی - تحلیلی

(۱۵) تجزیه و تحلیل جنگ ایران و عراق، جلد ۱: ریشه‌های
 تهاجم؛
 (۱۶) تجزیه و تحلیل جنگ ایران و عراق، جلد ۲: جنگ،
 بازیابی ثبات؛
 (۱۷) تجزیه و تحلیل جنگ ایران و عراق، جلد ۳: تنبیه متجاوز؛
 (۱۸) سیری در جنگ ایران و عراق، جلد ۱: خونین شهر تا
 خرمشهر؛
 (۱۹) سیری در جنگ ایران و عراق، جلد ۲: خرمشهر تا فاو؛
 (۲۰) سیری در جنگ ایران و عراق، جلد ۳: فاو تا شلمچه؛
 (۲۱) سیری در جنگ ایران و عراق، جلد ۴: شلمچه تا حلبچه؛
 (۲۲) سیری در جنگ ایران و عراق، جلد ۵: پایان جنگ؛
 (۲۳) سیری در جنگ ایران و عراق، جلد ۶: آغاز تا پایان؛
 (۲۴) آشنایی با جنگ، جلد ۱: گزارشی کوتاه؛
 (۲۵) آشنایی با جنگ، جلد ۲: پاسخ به ابهامات؛
 (۲۶) تأملی در جنگ ایران و عراق چند مسئله راهبردی؛
 (۲۷) نقد و بررسی جنگ ایران و عراق، جلد ۱: پرسش‌های
 اساسی جنگ؛
 (۲۸) جنگ در سال ۶۵؛
 (۲۹) ارتباطات و امنیت ملی در جنگ ایران و عراق؛
 (۳۰) گزارش عملیات، جلد ۱۰: نبرد العمیه؛
 (۳۱) گزارش عملیات، جلد ۸: نبرد فاو؛
 (۳۲) گزارش عملیات، جلد ۱۱: نبرد شرق بصره؛
 (۳۳) گزارش عملیات، نبردهای شرق کارون؛
 (۳۴) آشنایی با جنگ، جلد ۱: گزارش کوتاه؛
 (۳۵) جنگ از نگاه دیگران، جنگ ایران و عراق (نوشته

